

Povezanost zadovoljstva životom roditelja djece s posebnim potrebama s odabranim aspektima razvoja i kvaliteta života djece

Aida Rizvanović, Elma Begagić

SAŽETAK: Rad predstavlja doprinos razumijevanju djeteta s posebnim potrebama kao jedinstvene ličnosti kojoj treba omogućiti optimalan psihofizički razvoj u skladu s njegovim interesima i kompetencijama.

U istraživanju se sagledavaju aspekti kvaliteta života i segmenti razvoja ispitivane djece s posebnim potrebama, identificira zadovoljstvo životom njihovih roditelja, analizira njihova međusobna povezanost, obrazlažu dobijeni rezultati, a u cilju unapređenja odgojno-obrazovnog rada roditelja, nastavnika i drugih javnih ustanova, odnosno poboljšanja sveukupnog ishoda odgojnog-obrazovnog procesa.

Dobijeni zaključci odnose se na povezanost između roditeljskog zadovoljstva životom i ispitivanih parametara kod djece s posebnim potrebama, koji bi se mogli koristiti prilikom primjene individualnog pristupa u odgoju, obrazovanju i rehabilitaciji svakog pojedinog djeteta s posebnim potrebama, kao i u pružanju adekvatne podrške roditeljima ove djece.

Ključne riječi: *djeca s posebnim potrebama, roditelji djece s posebnim potrebama, kvalitet života, komunikacija, vještine*

Correlation between Life Satisfaction of Parents of Children with Special Needs with Selected Aspects of the Development and Quality of Life of Children

ABSTRACT: The work represents a contribution to understanding a child with special needs as a unique personality to be provided with optimal psycho-physical development in accordance with its interests and competencies.

The research itself looks at the aspects of quality of life and the development segments of the examined children with special needs, identifies the satisfaction with the life of their parents, analyzes their mutual correlation, explains the obtained results, with the aim of enhancing the educational work of parents, teachers and other public institutions, and respectively to improve overall outcomes of educational process.

Obtained conclusions refer to the linkage between parental satisfaction with life and examined parameters at children with special needs, and could be used when applying individual approach to upbringing education and rehabilitation of each individual child with special needs, as well as offering adequate support the parents of these children.

Keywords: *children with special needs, parents of children with special needs, quality of life, communication, skills*

UVOD

Roditelji, čija djeca imaju posebne potrebe, se u pogledu na svoju svakodnevnicu i savladavanje iste suočavaju sa različitim izazovima. Od (ne)prihvatanja dijagnoze, koja obično predstavlja jedno traumatično životno iskustvo, do statusa solidarnosti i djelovanja u skladu sa sposobnostima i potrebama djeteta često stoji dug put, kojeg roditelji i drugi članovi porodice u zavisnosti od različitih ličnih, sredinskih i strukturalnih uvjeta lakše ili teže savladavaju. Beck (2000, str. 361) definira kvalitetu života kao posredni proces između objektivno zatečenih uslova života i subjektivnog stanja potreba individue. Suočavanje sa finansijskim teškoćama, konstantna briga za dijete, vrsta i stepen prisutnih teškoća kod djeteta, nedovoljna podrška od

strane okoline, predrasude društva prema osobama s posebnim potrebama, su samo neki od faktora koji determiniraju svakodnevnicu i kvalitetu života članova porodice djeteta s posebnim potrebama.

PORODICE DJECE S POSEBNIM POTREBAMA

Različita socijalna, ekonomska i kulturalna obilježja determiniraju porodice današnjice. Porodica prema Musabašić (2012, str. 614) predstavlja mjesto koje određuje životne prilike djeteta, pa tako i djeteta s posebnim potrebama i značajno određuje njegov doživljaj, iskustvo i znanje. Heckmann (2004, str. 23) navodi da su porodice djece s posebnim potrebama u svojoj životnoj biografiji često izložene kritični događajima i hroničnim opterećenjima. Detaljnu deskripciju mogućih teškoća i izazova,

konceptualiziranu i preciziranu na osnovu različitih studija koje se bave osobenostima života porodica djece s posebnim potrebama nudi Eckert (2014, str. 20-21). On prikazuje četiri relevantna nivoa mogućih teškoća i izazova i njima pripadajuće aspekte koji su determinirani faktorima kao što su starost, individualne osobine djeteta, osobnost roditelja, resursi i aktualna životna situacija (ibid.):

- (1) Prvi nivo se odnosi na teškoće i izazove u odnosima roditelj – dijete kao što su:
  - a. Izgradnja odnosa zbog otežanih uslova (npr. nesposobnost verbalne artikulacije djeteta)
  - b. Posebne potrebe djeteta u pogledu na zbrinjavanje, njegu i odgoj
  - c. Ophođenje sa specifičnostima koje se odnose na samo ponašanje djeteta (npr. nemir, poremećaj spavanja, agresivnost, strah)
- (2) Drugi nivo obuhvata teškoće i izazove u okviru porodične svakodnevnice i uređenju odnosa:
  - a. Visoki zahtjevi u odnosu na vremensko planiranje
  - b. Nedostatak slobodnog prostora u pogledu na partnera ili braću i sestre djeteta s posebnim potrebama
  - c. Visoki zahtjevi uređivanja sveukupnih porodičnih struktura komuniciranja i interakcije u pogledu na sve sudionike
- (3) Treći nivo je usmjeren na teškoće i izazove u odnosu na vanporodične kontakte:
  - a. Konfrontacija sa javnim reakcijama u pogledu na posebne potrebe djeteta
  - b. Iskustva nepoštivanja pravila u smislu nedostatka adekvatnog priznanja, uvažavanja i podrške u socijalnom kontekstu
  - c. Gubitak socijalnih veza
  - d. Otežan pristup potrebnoj institucionalnoj pomoći
  - e. Nezadovoljavajući kontakti sa stručnjacima
- (4) Četvrti nivo čine teškoće i izazovi na individualnom, naročito emocionalnom planu:
  - a. Briga za budućnost djeteta
  - b. Nejasne perspektive budućnosti i njihov utjecaj na porodičnu situaciju
  - c. Razmišljanja o posebnim potrebama (ambivalentnost prihvatanja i odbacivanja, pitanja smisla, pitanja krivice)
  - d. Sumnja u pogledu na vlastite sposobnosti i sposobnosti djelovanja
  - e. Zapostavljanje vlastitih potreba i interesa

Hackenberg (2008 prema Eckert, 2014, str. 21) ističe važnost u promjeni percepcije u pogledu na specifičnosti koje se javljaju u porodicama djece s posebnim potrebama i naglašava da se iste mogu posmatrati kao lični dobitak, a ne samo kao izazovi i teškoće. Sažimajući rezultate različitih studija koje se odnose na porodice djece s posebnim potrebama koji se bave ovom temom, on predstavlja sljedeće rezultate (ibid.):

- a. Radost i zadovoljstvo zbog brige za dijete
- b. Dijete kao izvor radosti i sreće
- c. Razvoj novih sposobnosti
- d. Osobni razvoj drugih članova porodice (npr. empatija, tolerancija)
- e. Širenje socijalne mreže, pojačana socijalna uključenost
- f. Pojačan smisao za spiritualnost
- g. Promijenjena životna perspektiva
- h. Izvor smisla života i novih prioriteta

KVALITETA ŽIVOTA

Jedna sveobuhvatna i općeprihvaćena definicija termina "kvaliteta života" ne postoji, budući da se ovaj fenomen može posmatrati interdisciplinarno sa svim svojim pristupima i varijacijama u odnosu na svoje pojmovno i primijenjeno određenje. Glatzer i Zapf (1984, str. 7) navode da se neodređen i višeznačan pojam 'kvaliteta života' može deskribirati kao „lično blagostanje, kao individualna konstalacija objektivnih uslova života i subjektivne dobrobiti.“ U zavisnosti od istraživačkog pristupa i perspektiva Schuck (2016, str. 69) eksplicira tri problemska područja prema kojima može biti usmjereno empirijsko istraživanje: (1) makrostrukturalni nivo, koji sažima objektivne uslove života grupa ili zajednica kao što su područja stanovanje, rad, socijalne veze, obrazovanje, slobodno vrijeme, sigurnost, itd.; (2) drugo područje jeste analiza objektivnih i subjektivnih odnosa pri čemu se uslovi života i subjektivno blagostanje posmatraju u pogledu na makrostrukturalne, objektivne i subjektivne socijalne i psihološke indikatore; (3) treće područje je usmjereno prema istraživanju individualne kvalitete života i strategija savladavanja života na mikro- i mezostrukturalnim nivoima kao što su individualni doživljaj kvaliteta života u odnosu na kompleksne mehanizme djelovanja psihičkih, socijalnih i materijalnih faktora.

U okviru edukacijsko-rehabilitacijskog područja Seifert (2006) navodi da kvaliteta života na internacionalnom nivou predstavlja ključni koncept za istraživanje djelovanja profesionalne podrške u odnosu na životne okolnosti osoba s posebnim potrebama. Schalock (1996, prema Seifert, 2006) navodi osam osnovnih aspekata koji čine bitne segmente kvaliteta života osoba s posebnim potrebama: (1) prava, (2) socijalna inkluzija, (3) samoodređenje, (4) fizičko blagostanje, (5) osobni razvoj, (6) materijalna opskrbljenost, (7) međuljudski odnosi i (8) emocionalno blagostanje.

ASPEKTI RAZVOJA I KVALITET ŽIVOTA DJECE S POSEBNIM POREBAMA KROZ PRIZMU „MAGNETA“ KONTROLE, VJEŠTINA, BOLI I KONTAKTA

Kontrola nad vlastitim životom, između ostalog, podrazumijeva osjećaj da ono što mislimo i osjećamo utiče na svijet oko nas, da nas neko sluša, slobodu pogreške, kao i mogućnost izbora slobodnih aktivnosti, mogućnost izbora slobodnog vremena, te pristup novcu, prevozu i sl. „Magnet“ kontrola odnosi se i na: odmor, izbor i praćenje TV i radio programa, muzike, sposobnost izražavanja šta se osobi sviđa a šta ne, mogućnost da se vozi gdje želi, da te drugi vide kao

dostojnog poštovanja i smatraju čovjekom ravnim sebi, kao i na prihvatanje odgovornosti. Vještine se mogu podijeliti na: lične vještine, socijalne vještine, vještine u aktivnostima. Kod istraživanja u ovom radu vještine su podijeljene na lične vještine, koje obuhvataju osobni i socijalni dio i vještine u aktivnostima. Lične vještine sadrže samokontrolu, strukturu dnevne rutine i discipline, povjerenje, podnošenje stresa, sigurnost i samouvjerenost, razvijanje uvida u sebe i produbljenje samosvijesti, sposobnost traženja pomoći, efikasnu raspodjelu vremena, svjesnost, društvene vještine, dokazivanje, suosjećajnost, osjećajno komuniciranje, da se zabavimo i volimo, rad s drugima, sposobnost da se poveže s drugima, obzirno i precizno komuniciranje, efikasno izražavanje, sposobnost empatije. Navodimo neke od primjera vještina u aktivnostima: sviranje muzičkog instrumenta, igranje nogometa, sposobnost izražavanja u javnosti, šivanje, crtanje i slikanje, vožnja, igranje društvenih igara. Posjedovanje i razvoj aktivnosti može pomoći u porastu samopouzdanja i povećava vrijednost osobe u očima drugih ljudi. Kada govorimo o „magnetu“ boli mislimo na fizičku i psihološku bol, strahove, brige i duševnu patnju, osjećaj bolesti, borbu da se živi s boli, davanje smisla bolesti, osjećaj udaljenosti, umiranje i smrt, usamljenost, svijest o prolaznosti, osjećaj isključenosti, ponavljajuća stanja straha i nelagodnosti, zatvaranje, otuđenje. Kontakti su čitav široki spektar povezivanja s drugim ljudski bićima i domaćim životinjama, kako u kvaliteti tako i u kvantitetu. Kod „magneta“ kontakt navode se primjeri kao što su: bliskost, dijeljenje, intimnost, pravo na tajne i privatnost, svadnja, cijenjenje, čuvanje tajni, briga, povjerenje, radost, osjećaj napuštenosti i odbačenosti, suze i tuga, zabava i zadovoljstvo: kvalitet i dubina, pripadati ili biti dio tima ili npr. lokalne vjerske zajednice. (Brandon Brandon, 1994, str. 22-32).

U ovom istraživanju korišteni upitnik „magneta“ kontrola, vještine, bol i kontakt (sačinjen na osnovu rada Brandon i Brandon, 1994), kojim procjenjujemo kvalitet života i parametre razvoja prilagođen je samom djetetu s posebnim potrebama.

Predmet istraživanja se ogleda u identificiranju aspekata razvoja i kvaliteta života djece s posebnim, sagledavanju roditeljskog zadovoljstva životom, kao i njihovom analiziranju, uviđanju međusobne povezanosti, te obrazloženju dobijenih rezultata s ciljem unapređenja i poboljšanja kvaliteta sveukupnih ishoda odgojnog-obrazovnog procesa i omogućavanja optimalnog razvoja ove kategorije djece.

Zadatak istraživanja je bio da se primjenom instrumenata istraživanja, statističkom obradom dobijenih rezultata, utvrdi da li postoje statistički značajne povezanosti u stavovima, mišljenjima djece s posebnim potrebama ili njihovih roditelja o kvalitetu života i odabranim parametrima razvoja djece s posebnim potrebama međusobno, kao i s roditeljskim zadovoljstvom životom.

Na osnovu svega navedenog postavljena je hipoteza da postoje statistički značajne korelacije između procjena stavova i mišljenja djece s posebnim potrebama (ili njihovih roditelja) o aspektima kvaliteta života i parametrima razvoja djece, ispitivanih putem primjene „magneta“ kontrola, vještine, bol i kontakt,

međusobno, kao i u odnosu na stavove i mišljenja njihovih roditelja o vlastitom zadovoljstvu životom.

Instrumentarij

- Demografski upitnik
- Skala zadovoljstva životom (Penezić, 1996 prema Švraka, Avdić i Hasanbegović-Anić, 2012, str. 449, 450)
- Upitnik - četiri "magneta" brige (Rizvanović, 2017, str. 187-191)

Metode obrade podataka

Obrada podataka vršena je u statističkom programu SPSS 22. Statističke metode: deskriptivna statistika, Pearsonov koeficijent korelacije)

REZULTATI I DISKUSIJA

Uzorak ispitanika (roditelji i djeca)

Uzorak roditelja (31) uglavnom sačinjavaju žene s ukupno 61.3%, dok su muškarci zastupljeni sa 38,7%. Najviše je bilo nezaposlenih roditelja i to 71,0%, dok je 29,0% zaposlenih. Pored opšteg stanja u Bosni i Hercegovini, kada je u pitanju zapošljavanje, jedan od razloga ovakvog rezultata je što su roditelji, pogotovo majke, kojih je najviše u ovom istraživanju, uslijed brige o djetetu s posebnim potrebama, vrlo često spriječene da zasnivaju radni odnos. Većina roditelja, odnosno njih 54.8% smatra da je njihov socijalni status nezadovoljavajući. U porodici ispitanika s posebnim potrebama bilo je najvećim dijelom 1-2 djece i to 67,7%, dok je kod 22,6% ispitanika u porodici bilo 3-5 djece i 9,7% porodica je imalo više od petoro djece. Od ukupnog broja ispitanika roditelja/djece 38,7% živi na selu, 32,3% u gradu i 29,0% u prigradskim naseljima. Roditelji su uglavnom izjavljivali da su zadovoljni zdravstvenom brigom koja je pružena njihovoj djeci kad su bili, ili su hospitalizirani. Najveći broj, 96,8% roditelja se izjasnio da ima dijete s poteškoćama u razvoju. Jedan roditelj se nije tako izjasnio, odnosno nije smatrao bolest djeteta poteškoćom u razvoju, radilo se bolesti tipa dijabetesa. U proces inkluzije bilo je uključeno 62,1% djece, po izjašnjavanju roditelja. U brigu o djeci uključeni su psiholog u procentu 73,3%, isto kao i defektolog. Od ukupnog broja roditelja koji su se izjasnili o svom zdravstvenom stanju, 80% njih je smatralo da je ono zadovoljavajuće. Manji dio od 20% roditelja je imao neki zdravstveni problem. Neke od vlastitih bolesti koje su roditelji navodili su: epileptični napadi, agresija, kancer, bolesti štitne žlijezde. Roditelji su se u procentu od 86.2% izjasnili kao religiozni. U istraživanje je bio uključen 31 ispitanik s posebnim potrebama iz Edukacijsko-rehabilitacijskog centra „Duga“, Novi Travnik, Osnovne škole „Miroslav Krleža“ Zenica, Katoličkog školskog centra Sarajevo, Udruženja DLAN, Zenica, Zeničko-dobojski kanton (Kantonarno udruženje roditelja osoba oboljelih od cerebralne paralize, mikrocefalije i hidrocefalusa), a o vrsti posebnosti su se ispitivani roditelji izjašnjavali na sljedeći način: ataxia, epilepsia, autizam, cerebralna paraliza, Down sindrom, dijabetes, disleksija, paraliza desne strane, gluhoća, gluhoćijemost, govorne poteškoće, intelektualne poteškoće, blaga mentalna retardacija, laka mentalna retardacija, smetnje u komunikaciji, mentalna insuficijencija, problemi sa

sluhom, teža mentalna retardacija, umjerena mentalna retardacija, usporen i neujednačen psihomotorni razvoj, usporen razvoj govora, hiperaktivnost.

Roditeljsko zadovoljstvo životom (UZŽ_R) – Parametri razvoja i kvaliteta života („magnet“: kontrola-uticaj, vještine, bol, kontakt)

Tabela 1. Pearsonov koeficijent korelacije - UZŽ_R - „Magnet“ kontrola

Korelacija		Suma rezultata na Skali zadovoljstva životom roditelja	Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola
Suma rezultata na Skali zadovoljstva životom roditelja	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.430*
	Razina značajnosti		.016
	Broj (N)	31	31
Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola	Pearsonov koeficijent korelacije	.430*	1
	Razina značajnosti	.016	
	Broj (N)	31	31

*. Korelacija je značajna na razini 0.05.

Primjenom postupka korelacione analize utvrđeno je da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između roditeljskog zadovoljstva životom i kontrole nad vlastitim životom njihove djece s posebnim potrebama, ispitivane upitnikom prilagođenim „magnetu“ kontrole

za djecu s posebnim potrebama ($r = 0,430$, $\text{sig} = 0,016$).

Ne postoji statistički značajna korelacija između roditeljskog zadovoljstva životom i vještina u aktivnostima njihove djece s posebnim potrebama.

Tabela 2. Pearsonov koeficijent korelacije - UZŽ_R - Lične vještine

Korelacija		Suma rezultata na Skali zadovoljstva životom roditelja	Suma rezultata na podskali za lične vještine
Suma rezultata na Skali zadovoljstva životom roditelja	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.475**
	Razina značajnosti		.007
	Broj (N)	31	31
Suma rezultata na podskali za lične vještine	Pearsonov koeficijent korelacije	.475**	1
	Razina značajnosti	.007	
	Broj (N)	31	31

** . Korelacija je značajna na razini 0.01.

Utvrđena je statistički značajna umjerena povezanost između zadovoljstva životom ispitivanih roditelja i

ispitivanih ličnih vještina njihove djece s posebnim potrebama ($r = 0,475$, $\text{sig} = 0,007$).

Tabela 3. Pearsonov koeficijent korelacije - „Magnet“ kontrola - Vještine u aktivnostima

Korelacija		Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola	Suma rezultata na podskali za vještine u aktivnostima
Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.441*
	Razina značajnosti		.015
	Broj (N)	31	30
Suma rezultata na podskali za vještine u aktivnostima	Pearsonov koeficijent korelacije	.441*	1
	Razina značajnosti	.015	
	Broj (N)	30	30

* Korelacija je značajna na razini 0.05.

Postoji statistički značajna korelacija između „magneta“ kontrole i vještina u aktivnostima ispitanika s posebnim potrebama ($r = 0,441$, $\text{sig} = 0,015$).

Tabela 4. Pearsonov koeficijent korelacije - „Magnet“ kontrola - Lične vještine

Korelacija		Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola	Suma rezultata na podskali za lične vještine
Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.602**
	Razina značajnosti		.000
	Broj (N)	31	31
Suma rezultata na podskali za lične vještine	Pearsonov koeficijent korelacije	.602**	1
	Razina značajnosti	.000	
	Broj (N)	31	31
**. Korelacija je značajna na razini 0.01.			

Postoji statistički značajna povezanost ($r = 0,602$, $\text{sig} = 0,000$) između uticaja ispitanika s posebnim potrebama na svoj život utvrđivanog primjenom „magneta“ kontrola i ispitivanih ličnih vještina.

Tabela 5. Pearsonov koeficijent korelacije - „Magnet“ kontrola – „Magnet“ bol

Korelacija		Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola	Suma rezultata na podskali za „magnet“ bol
Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.328*
	Razina značajnosti		.038
	Broj (N)	31	30
Suma rezultata na podskali za „magnet“ bol	Pearsonov koeficijent korelacije	.328*	1
	Razina značajnosti	.038	
	Broj (N)	30	30
* Korelacija je značajna na razini 0.05.			

Rezultati prikazani u Tabeli 5 pokazuju da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između dobijenih rezultata primjenom dva „magneta“ prikazana u prethodnoj tabeli ($r = 0,328$, $\text{sig} = 0,038$).

Tabela 6. Pearsonov koeficijent korelacije - „Magnet“ kontrola - „Magnet“ kontakt

Korelacija		Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontakt	Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola
Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontakt	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.584**
	Razina značajnosti		.001
	Broj (N)	31	31
Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontrola	Pearsonov koeficijent korelacije	.584**	1
	Razina značajnosti	.001	
	Broj (N)	31	31
**. Korelacija je značajna na razini 0.01.			

Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između rezultata na upitniku magneta „kontrola“ i upitniku „magneta“ kontakt ($r = 0,584$, $\text{sig} = 0,001$), to bi značilo da ukoliko je ispitivani

kontakt djece s drugim ljudima bolji, kontrola nad vlastitim životom bit će veća.

Tabela 7. Pearsonov koeficijent korelacije – Lične vještine – „Magnet“ bol

Korelacija		Suma rezultata na podskali za „magnet“ bol	Suma rezultata na podskali za lične vještine
Suma rezultata na podskali za „magnet“ bol	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.508**
	Razina značajnosti		.004
	Broj (N)	30	30
Suma rezultata na podskali za lične vještine	Pearsonov koeficijent korelacije	.508**	1
	Razina značajnosti	.004	
	Broj (N)	30	31

** . Korelacija je značajna na razini 0.01.

Postoji pozitivna korelacija između ispitivanih ličnih vještina i „magneta“ boli ($r = 0,508$, $sig = 0,004$), odnosno ispitanik sa posebnim potrebama sa

razvijenim ličnim vještinama imat će veći senzibilitet za fizičku, psihološku i emotivnu bol.

Tabela 8. Pearsonov koeficijent korelacije – Lične vještine – „Magnet“ kontakt

Korelacija		Suma rezultata na podskali za lične vještine	Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontakt
Suma rezultata na podskali za lične vještine	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.526**
	Razina značajnosti		.002
	Broj (N)	31	31
Suma rezultata na podskali za „magnet“ kontakt	Pearsonov koeficijent korelacije	.526**	1
	Razina značajnosti	.002	
	Broj (N)	31	31

** . Korelacija je značajna na razini 0.01.

Lične vještine ispitanika s posebnim potrebama pozitivno su statistički značajno povezane s kontaktima koja ostvaruju u okruženju ($r = 0,526$, $sig = 0,002$).

Generalnu hipotezu možemo smatrati potvrđenom, jer smo utvrdili određene statistički značajne povezanosti između odabranih parametara kako kvaliteta života, tako i segmenata razvoja ispitanika s posebnim potrebama međusobno, kao i u odnosu na roditeljsko zadovoljstvo životom.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Planirati brigu o djetetu s posebnim potrebama znači i pronaći načine poboljšanja roditeljskog zadovoljstva životom kako bi dijete s posebnim potrebama imalo veći utjecaj na vlastiti život, što nam govori korelaciona analiza. Ovo je vrlo često gotovo nemoguć zadatak, jer roditeljsko zadovoljstvo životom uslovljeno je različitim faktorima na koje nema uticaj pojedinačno osoba koja se bavi odgojno-obrazovnim radom. Roditeljsko zadovoljstvo će se svakako pozitivno odraziti na ispunjavanje djetetovih potreba u materijalnom smislu, mogućnost izbora aktivnosti u vrijeme odmora i sl.

Kada su u pitanju vještine u aktivnostima ispitanika s posebnim potrebama, korelaciona analiza pokazuje da nema statistički značajne povezanosti istih sa roditeljskim zadovoljstvom životom. Upitnik koji se odnosio na vještine u aktivnostima je bio vezan za parametre razvoja motorike i vještine govora. Budući da se radi o ispitanicima s posebnim potrebama, koja imaju određenu fizičku i psihološku posebnost, uglavnom urođenu, možemo zaključiti da zadovoljstv životom roditelja nije moglo, u ovom istraživanju, utjecati na određena ograničenja (uglavnom fizička) djece s posebnim potrebama.

Roditeljsko zadovoljstvo životom pokazuje statistički značajnu korelacionu pozitivnu povezanost sa ličnim vještinama njihovog djeteta s posebnim potrebama, što govori u prilog tome da su zadovoljni roditelji u boljoj mogućnosti da djetetu obezbijede razvoj ispitivanih ličnih vještina. Ispitivan je između ostalog, osjećaj sigurnosti, ambicioznost, povjerenje u nastavnike i planiranje dnevnih aktivnosti.

Možemo zaključiti da je potrebno jačati roditeljske kapacitete ako se želi postići uspjeh utvrđenih segmenata razvoja i aspekata kvaliteta života djeteta.

Kontrola ispitanika s posebnim potrebama nad vlastitim životom, ispitivana „magnetom“ kontrola je značajno pozitivno povezana sa vještinama u aktivnostima. Ukoliko je dijete spretnije, ima bolje motoričke sposobnosti, sposobnosti govora, snalaženja u kućnim aktivnostima, imat će i bolju kontrolu nad vlastitim životom. Isto tako, potrebno je sagledati šta sve čini kontrolu ili uticaj djeteta na vlastiti život, koje su to komponente koje ga obuhvataju, pedagoški raditi na istim, kako bi se poboljšale i vještine u aktivnostima djeteta. Ovdje se radi i o povećanju samopoštovanja, obzirom da vještine utiču na to kako nas vide drugi ljudi. Slično vrijedi i za segmente ličnih vještina, boli i kontakta ispitanika s posebnim potrebama.

Dijete koje ima razvijenije lične vještine imat će veći senzibilitet za ispitivane parametre „magneta“ boli. Iz rezultata možemo zaključiti da poboljšati lične vještine djeteta znači pomoći djetetu da ostvari bolju komunikaciju, odnosno kontakte s drugim ljudima.

Dobijene rezultate možemo primijeniti u toku odgojno-obrazovnog rada na način da kod učenih deficita u parametarima ispitivanog razvoja i kvaliteta života djece, gdje postoji utvrđena povezanost s roditeljskim zadovoljstvom životom, uzroke deficita, između ostalog, tražimo i u roditeljskom zadovoljstvu životom, te ta saznanja inkorporiramo u savjetodavni rad i pomoć roditeljima.

LITERATURA

Beck, I. (2000). Das Konzept der Lebensqualität: eine Perspektive für Theorie und Praxis der Hilfen für Menschen mit einer geistigen Behinderung. U H. Jakobs, A. König & G. Theunissen (Ur.), *Lebensräume – Lebensperspektiven. Ausgewählte Beiträge zur Situation Erwachsener mit geistiger Behinderung* (str. 348-388). Butzbach: Afra-Verlag.

Brandon, D. & Brandon, A. (1994). Jin in Jang načrtovanja psihosocialne skrbi [The Yin & Yang of Care Planning, Anglia Polytechnic University] (M. Kristan, prev.) Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Eckert, A. (2014). Familien mit Kindern mit einer Behinderung: Leben im Spannungsfeld von Herausforderung und Zufriedenheit. *Teilhabe*, 53(1), 19-23.

Glatzer, W., & Zapf, W. (1984). *Lebensqualität in der Bundesrepublik. Objektive Lebensbedingungen und subjektives Wohlbefinden*. Frankfurt am Main: Campus Verlag.

Heckmann, C. (2004). *Die Belastungssituation von Familien mit behinderten Kindern*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter Heidelberg GmbH.

Musabašić, E. (2012). Psihosocijalno savjetovanje porodica djece s intelektualnim teskoćama. U I. Pehlić, E. Vejo & A. Hasanagić (Ur.), *Suvremeni tokovi u ranom odgoju. Znanstvena monografija* (str. 611-625). Zenica: Islamski pedagoški fakultet.

Rizvanović, A. (2017). *Pedagoška efikasnost primjene četiri „magneta“ planiranja brige Davida i Althee Brandon u radu sa djecom s posebnim potrebama* (Doktorska disertacija). Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar, Bosna i Hercegovina.

Seifert, M. (2006). Lebensqualität von Menschen mit schweren Behinderungen. Forschungsmethodischer Zugang und Forschungsergebnisse. Preuzeto sa <http://www.inklusion-online.net/index.php/inklusion-online/article/view/186/186>

Schuck, H. (2016). *Subjektive Lebensqualität von Menschen mit geistiger Behinderung in der Lebensphase Alter* (Dissertation). Justus Liebig Universität Gießen, Gießen, Germany.

Švraka, E., Avdić, D., & Hasanbegović-Anić, E. (2012). *Okupaciona terapija*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu; Fakultet zdravstvenih studija u Sarajevu.

INFORMACIJE O AUTORIMA

Aida Rizvanović

Univerzitet u Zenici, Rektorat
Fakultetska broj 3, Zenica
e-mail: okovic.aida@gmail.com

Elma Begagić

Islamski pedagoški fakultet
Prof. Juraja Neidhardta 15, Zenica
e-mail: elma.begagic@ipf.unze.ba